

Piła, 17 listopada 2020 r.

Dr hab. Donat Jerzy Mierzejewski prof. PUSS
Państwowa Uczelnia Stanisława Staszica w Pile

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Mateusza Pazdeja *Bezpieczeństwo energetyczne w polityce Unii Europejskiej w XXI wieku*, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2020, ss. 474.

I. Uwagi wstępne

Energetyka jest dźwignią rozwoju gospodarczego, nieograniczony i trwały dostęp do surowców energetycznych jest podstawą rozwoju ekonomicznego i technologicznego. Różnorodność źródeł pozyskiwania surowców, czy wyprodukowanej energii, sprawia, że gospodarki rozwijają się dynamicznie i nowocześnie. Dysponowanie w dzisiejszych czasach dostępem do źródeł energetycznych stanowi o potędze państw i możliwościach kreowania przez nie rozwoju. Surowce energetyczne, nowoczesne technologie produkcji energii, czy też potęga energetyczna państw wpływają w zdecydowany sposób na relacje międzynarodowe i bezpieczeństwo w ujęciu narodowym jak i międzynarodowym.

W XXI wieku nieustannie doświadczamy w relacjach międzynarodowych, nacisku i prób wykorzystywania pozycji monopolisty, głównie eksportera surowców energetycznych do celów politycznych i kształtowania polityki bezpieczeństwa zgodnej z intencjami mocarstwa monopolisty.

Jest to istotny problem współczesnego bezpieczeństwa w skali regionalnej, jak i globalnej, który zmusił do refleksji społeczność międzynarodową i do wypracowania nowoczesnych koncepcji, gwarantujących niezależność i idąc dalej bezpieczeństwo energetyczne w długofalowej perspektywie. W odpowiedzi na to zjawisko, państwa i instytucje międzynarodowe je zrzeszające, podjęły się opracowania perspektywicznych programów dywersyfikujących dotychczasową politykę energetyczną, której głównym celem jest stabilność i niezależność energetyczna.

Rozwój gospodarczy i technologiczny zawsze stanowił o sile państwa i jego nowoczesności i tym samym o jego bezpieczeństwie i niezależności. Zapewnienie bezpieczeństwa w każdej dziedzinie jest główną potrzebą rozwojową. Jest to trudne wyzwanie gdy państwa działają samodzielnie. W XXI wieku samodzielne zapewnienie bezpieczeństwa przez państwa małe i średnie w zasadzie nie jest możliwe. Stąd dążenia integracyjne państw

zarówno w sferze polityczno-militarnej jak i gospodarczej. Wspólne działania w tym zakresie dają rękojmię skuteczności i realnej niezależności.

Problem ten jest przedmiotem badań wielu badaczy, politologów, specjalistów z zakresu stosunków międzynarodowych, ekonomistów i badaczy z dziedziny nauk o bezpieczeństwie. Dominuje holistyczne podejście do problemu badawczego, przeświadczenie o złożoności i interdyscyplinarności pojęcia bezpieczeństwa.

II. Metodologia badań

Takie ujęcie problemu prezentuje autor recenzowanej dysertacji doktorskiej: *Bezpieczeństwo energetyczne w polityce Unii Europejskiej w XXI wieku* Mateusz Pazdej. Przedmiotem dociekań autora jest bezpieczeństwo energetyczne Unii Europejskiej w XXI wieku w wymiarze politycznym, ekonomicznym i prawnym. Podjęcie tego tematu przez doktoranta wzbogaca badania w tym zakresie, stanowi poważną, naukową próbę całościowego ujęcia problemu bezpieczeństwa energetycznego Unii Europejskiej na obecnym etapie rozwoju tej instytucji. Autor projektując temat pracy, podjął się zbadania niezwykle istotnego i ważnego problemu egzystencjalnego Unii Europejskiej, poprzez pryzmat złożonych problemów polityki energetycznej i zagadnień bezpieczeństwa energetycznego w zakresie znaczenia surowców energetycznych jako elementu oddziaływania politycznego w ujęciu globalnym.

Ważnym przedmiotem badań dla całościowego ujęcia problemu była również analiza systemów prawnych Unii Europejskiej oraz analiza problemów dywersyfikacji źródeł energii, głównie poprzez zbadanie stanu i perspektyw rozwojowych odnawialnych źródeł energii.

Autor nakreślił cel i zakres rozprawy, pisząc m. in. że: *zamierzeniem rozprawy... jest zwrócenie uwagi na problem globalnych zależności surowcowych oraz implikacji polityki energetycznej Unii Europejskiej w XXI wieku... ważną częścią badań będzie zatem przeanalizowanie zagadnień dotyczących wymiaru politycznego... konieczne będzie z pewnością przeanalizowanie kontekstu ekonomiczno- prawnego... Istotną częścią rozprawy będzie też próba zdefiniowania pojęcia „bezpieczeństwo energetyczne” w odniesieniu do regionów i krajów... (s.12,13)*

Przedstawienie celu pracy powinno być czytelne i zrozumiałe, w miarę możliwości powinno mieć charakter definicyjny i ujmować czynności o charakterze badawczym, np. analizy, syntezy, nie zaś *zwrócenia uwagi*. Zdaniem recenzenta, przedstawienie celu i zakresu pracy, w całościowym ujęciu jest zrozumiałe, ale definicyjnie nieprecyzyjne.

Głównym problemem badawczym dysertacji jaki przyjął autor jest pytanie: *Jakie są skutki zależności od surowców... oraz ich wykorzystania jako narzędzia osiągnięcia celów politycznych?* Rozwinął go w dziesięciu problemach szczegółowych. Problem główny sformułowany został prawidłowo, choć ma nieco zawężony charakter co do wymiaru problemów szczegółowych, które mają znacznie szerszy zakres tematyczny. (s. 14, 15)

Odpowiedzią na tak sformułowane problemy badawcze są hipoteza główna i 3 hipotezy szczegółowe, do których recenzujący uwag nie ma.

W rozprawie autor w sposób dojrzały i rzetelny zastosował szerokie spektrum metod badawczych: obserwacji, porównawczą, analizy i syntezy, dedukcji i indukcji, wnioskowanie przez analogię, scenariuszy rozwoju oraz technik badawczych: systematycznej obserwacji pośredniej, analizy treści, badania dokumentów. Na wysoką ocenę zasługuje rzetelność metodologiczna autora i jego dociekliwość w badaniach naukowych. Zdaniem recenzenta doktorant w pełni opanował warsztat badawczy i umiejętnie go wykorzystał w pracy badawczej.

Nie budzi wątpliwości zakres i treść bazy źródłowej oraz wykorzystanej przez autora literatury przedmiotu. Dokonał on szerokiego przeglądu badań problematyki bezpieczeństwa energetycznego, biorąc zarówno dorobek polskich autorów jak i autorytetów zagranicznych. Wykorzystane zostały najnowsze ustalenia badawcze odzwierciedlone w czasopiśmiennictwie specjalistycznym, głównie anglojęzycznym. Daje to rękojmię erudycji autora i pewność co do zasadności podjętego problemu badawczego. Mały niedosyt budzi skromna prezentacja charakteru bazy źródłowej, tak szeroko ujętej w bibliografii. Źródła bowiem stanowią o wartości poznawczej pracy, a ich rzetelna krytyka o dojrzałości badacza.

III. Układ i treść dysertacji

Konstrukcja rozprawy jest logiczna, wynika z przyjętego tematu i jest spójna z założeniami metodologicznymi. Układ pracy jak założył autor ma charakter analityczno-problemowy.

Dysertacja składa się ze spisu treści, obszernego wstępu, sześciu rozdziałów, wniosków i przebogatej i różnorodnej bibliografii.

We wstępie autor rzetelnie i wnikliwie przedstawił założenia metodologiczne dysertacji, przedstawił cel, zakres pracy ramy chronologiczne, problemy i hipotezy badawcze, metody i techniki badań, scharakteryzował układ pracy oraz dokonał wnikliwej analizy badań związanych z tematem dysertacji. Układ i dobór problematyki zawartej we wstępie daje czytelnikowi obraz postępowania badawczego autora i wprowadza do zrozumienia treści poszczególnych rozdziałów dysertacji.

W rozdziale pierwszym doktorant scharakteryzował pojęcie międzynarodowego bezpieczeństwa energetycznego w przyjętej cezurze XXI wieku. Pozytywnie oceniam zawarty w pierwszej części rozdziału przegląd współczesnych teorii z zakresu stosunków międzynarodowych i *security studies*. Taka charakterystyka pozwala lepiej zrozumieć treści drugiej części rozdziału poświęconej bezpieczeństwu energetycznemu i wzajemne powiązania polityki energetycznej i jej wpływu na politykę gospodarczą oraz miejsce bezpieczeństwa energetycznego w obszarze bezpieczeństwa międzynarodowego. Autor przeanalizował różne

podejścia do problemu bezpieczeństwa energetycznego, scharakteryzował jego podmioty i środowisko. Następnie podjął się analizy współczesnych zagrożeń i wyzwań dla architektury współczesnego bezpieczeństwa energetycznego.

Rozdział drugi poświęcony został refleksji historycznej – drogi Wspólnoty Europejskiej do współczesnego pojmowania bezpieczeństwa energetycznego poprzez historyczną analizę kształtowania się polityki energetycznej w państwach europejskich i stopniowe uświadamianie wspólnoty celów w tej dziedzinie. W poszczególnych częściach rozdziału scharakteryzowane zostały w ujęciu historycznym działania Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej i próba wdrożenia koncepcji wspólnej polityki energetycznej od Traktatu z Maastricht po Traktat Lizboński. Takie ujęcie daje czytelnikowi perspektywę do zrozumienia dzisiejszych działań w tym zakresie.

W rozdziale trzecim zatytułowanym *Wymiary wspólnej polityki energetycznej UE* autor w ujęciu chronologicznym przeanalizował proces tworzenia polityki energetycznej Unii Europejskiej od kryzysów naftowych przez liberalizację energetyki po określenie priorytetów, celów i głównych jej wymiarów. W trzeciej części rozdziału scharakteryzowany został zewnętrzny wymiar wspólnej polityki energetycznej głównie poprzez problem struktury rynku energetycznego, dywersyfikacji źródeł surowców energetycznych i ich dostawców, współpracy UE, z otoczeniem międzynarodowym na rzecz bezpieczeństwa energetycznego oraz inwestycji badawczych i innowacji. Następnie autor poddał analizie wewnętrzny wymiar wspólnej polityki energetycznej z naciskiem na zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego Unii Europejskiej. Rozdział kończy się częścią poświęconą analizie zarządzania kryzysowego w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa energetycznego. Zdaniem recenzenta doktorant w pełni osiągnął cel jaki przed sobą postawił – analizy wymiarów wspólnej polityki energetycznej UE.

W rozdziale czwartym scharakteryzowane zostały systemy regulacyjne rynków energetycznych, od monopolistycznego sposobu organizacji po regulacje paneuropejskie. Analizie poddano także systemy regulacyjne bezpieczeństwa energetycznego w wybranych krajach UE; Francji i Niemiec oraz szczególne relacje UE z Federacją Rosyjską w kontekście bezpieczeństwa energetycznego. Rozdział ma charakter analityczny, autor skupił się na ocenie najskuteczniejszych narzędzi regulacyjnych rynków energetycznych.

W rozdziale piątym doktorant przeanalizował prawne aspekty bezpieczeństwa energetycznego Unii Europejskiej. W pierwszej części rozdziału odniósł się do pierwotnych źródeł prawa traktatowego, poprzez zapisy w Traktacie ustanawiającym EWWiS, Traktacie rzymskim, traktatach ustanawiających EWG i EWEA, traktatach rewizyjnych i akcesyjnych oraz Traktacie z Lizbony. W części drugiej rozdziału scharakteryzowany został system prawny Unii Europejskiej oparty na wtórnych źródłach prawa. Rozdział ten jest niezwykle ważny dla całości układu dysertacji. Systematyzuje bowiem stan prawny w zakresie polityki energetycznej i bezpieczeństwa energetycznego we wspólnocie.

Rozdział szósty poświęcony został stanowi i perspektywom rozwojowym nowych źródeł energii. Trzeba stwierdzić, że na obecnym etapie rozwoju technologicznego, w dobie

redukcji gazów cieplarnianych i coraz to nowszym technologiom problem ten ma istotne znaczenie w stabilizowaniu bezpieczeństwa energetycznego UE. Autor przeanalizował znaczenie i efektywność odnawialnych źródeł energii w perspektywie rozwoju europejskiej polityki energetycznej. Scharakteryzował również system wsparcia dla energetyki odnawialnej oraz podjął próbę prezentacji scenariuszy rozwojowych alternatywnych źródeł energii w unijnej polityce energetycznej. Rozdział ten kończy dysertację i dopełnia całość rozważań doktoranta. Szczególnie cenne jest dostrzeżenie i docenienie przez autora alternatywnych źródeł energii w rozwoju polityki energetycznej UE i tym samym dla bezpieczeństwa energetycznego Wspólnoty.

We wnioskach kończących rozprawę autor odniósł się do postawionych we wstępie hipotez i poprawnie je zweryfikował. Dokonał też trafnej zdaniem recenzenta oceny wspólnotowej polityki energetycznej i bezpieczeństwa energetycznego UE. Zwrócił uwagę m.in. na wagę aspektu wspólnotowego polityki energetycznej, dla której ze względów ekonomicznych i bezpieczeństwa nie ma dzisiaj alternatywy. Słusznie podkreślił rolę odnawialnych źródeł energii i postawił tezę negującą na dzisiejszym etapie rozwoju możliwość samowystarczalności energetycznej Unii Europejskiej. Scenariusze rozwojowe dla bezpieczeństwa energetycznego Wspólnoty wymagają zdaniem autora dysertacji kolektywnej współpracy i dywersyfikacji źródeł dostaw surowców energetycznych, przy coraz większym udziale nowoczesnych odnawialnych technologii energetycznych. Taki jest charakter Unii Europejskiej, której głównym celem jest współpraca dla rozwoju.

O wartości naukowej pracy świadczy pięćdziesięciostronicowa bibliografia z obszernymi zestawieniami źródeł wykorzystanych w postępowaniu badawczym, literaturą przedmiotu, w przeważającej części anglojęzyczną, składającą się z opracowań zwartych i artykułów w periodykach naukowych. Istotne znaczenie w opracowaniu tekstu rozprawy miały artykuły prasowe z prasy europejskiej i amerykańskiej oraz co w dobie technologii informacyjnej jest oczywiste także netografia. Autor dokonał bogatej kwerendy bibliograficznej, co znacznie wzbogaciło rozprawę i świadczy o dojrzałości badawczej doktoranta.

IV. Uwagi szczególne

Dysertacja napisana została staranną, poprawną polszczyzną, językiem ciekawym, zrozumiałym i komunikatywnym, co jest istotną cechą dobrego warsztatu naukowego. Przypisy są staranne, dając pełnię informacji o bazie źródłowej z której autor korzystał. Rozprawę wzbogacają 23 zestawienia tabelaryczne i 32 rysunki, których spisy zamieszczone zostały na końcu pracy. Opracowanie zostało rzetelnie przygotowane pod względem edytorskim, zdaniem recenzenta może po drobnych korektach wydawniczych zostać opublikowane

w wydawnictwie naukowym i stanowić cenną lekturę zarówno dla studentów politologii, stosunków międzynarodowych jak i ekonomii.

V. Uwagi końcowe

Dysertacja doktorska mgra Mateusza Pazdeja dotyczy jednego z najbardziej istotnych problemów rozwojowych Unii Europejskiej. Od wydolności energetycznej Europy jako instytucji i państw członkowskich Wspólnoty zależy potęga gospodarcza i polityczna UE. Doktorant poprzez postawione problemy i hipotezy badawcze i ich weryfikację w postępowaniu badawczym, daje próbę odpowiedzi jaka powinna być polityka energetyczna i jak zapewnić bezpieczeństwo energetyczne Unii Europejskiej. Zdaniem recenzenta jest to próba bardzo udana.

Stwierdzam, że dysertacja doktorska mgra Mateusza Pazdeja odpowiada wymogom stawianym w art. 13 ust. 1 Ustawy o Stopniach i Tytule Naukowym z dnia 14 marca 2003r. (Dz. U. z 2003 r. nr 65, poz. 595 z 2005 r., nr 164. poz.1365, znowelizowanej Ustawą z dnia 21 kwietnia 2017 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2017r. poz. 859). I wnioskuję o dopuszczenie doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Dobrotę Jurek'.